

DUNYO MAMLAKATLARIDA XALQARO MOLIYA BOZORI VA XALQARO MOLIYAVIY MARKAZLAR RIVOJLANISHINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11403859>

Qayumova Munira

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Xalqaro valyuta-kredit va moliya munosabatlarining tashkiliy tuzilmasi o'ziga ko'plab xalqaro tashkilotlarni qamrab oladi. Ulardan ba'zilari ko'pgina vakolatlarga hamda yuqori miqdordagi moliyaviy resurslarga ega bo'lgan holda xalqaro valyuta-kredit va moliya munosabatlarini tartibga solishda ishtirok etadi. Boshqalari esa, hukumatlararo muhokama etish uchun forumlar tashkil etish hamda valyuta-kredit va moliya siyosati bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.

Xalqaro moliya tashkilotlari o'zida jahon iqtisodiyoti barqarorligini ta'minlash uchun moliya va valyuta-kredit munosabatlarini tartibga solish maqsadlarida davlatlararo kelishuv asosida tashkil etilgan xalqaro tashkilotlarni ifodalaydi.

Xalqaro moliya tashkilotlariga Xalqaro Valyuta fondi, Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Xalqaro hisob-kitoblar banki, Osiyo, Amerika, Afrika mintaqaviy rivojlanish banklari va boshqalar kiradi.

Xalqaro moliya markazlari (MFC) zamonaviy xalqaro moliyaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi hisoblanadi. Uning asosiy tarkibiy qismlaridan biri rivojlangan milliy moliya bozorlarining mavjudligi, boshqa mamlakatlarning o'xshash bozorlari bilan faol hamkorlik qilishdir. Misol tariqasida, AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya, iqtisodiy rivojlanishida moliyaviy bozorlar muhim rol o'ynaydi va bu mamlakatlarning eng yirik shaharlari (Nyu-York, London, Tokio) asosiy xalqaro moliya markazlari hisoblanadi.

Bunday shaharlar global iqtisodiyotga eshik sifatida qaralishi mumkin. Ular milliy va jahon iqtisodiyotining ishlashi uchun muhimdir, chunki ular katta moliyaviy, axborot va intellektual resurslarga ega bo'lib, yirik ishlab chiqarish, savdo, moliya, xizmat ko'rsatish kompaniyalari, ixtisoslashgan moliya institutlari va banklarning ko'pchiligiga asoslangan.

MFC faoliyatining, ularning rivojlanish tendentsiyalarini o'rganish yangi jahon iqtisodiyotining mohiyatini, uning o'ziga xos xususiyatlarini va harakat mexanizmlarini tushunishning eng muhim yo'nalishi hisoblanadi. Shu bilan birga, yangi moliya markazlarining rivojlanish tendentsiyalarini, ularni xalqaro korporatsiyalar tomonidan o'zlashtirilgan moliya bozorida raqobatga kiritish xususiyatlarini aniqlash ham ilmiy, ham amaliy qiziqish uyg'otadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliya bozorini rivojlanishiga qarab, uning ishtirokchilari faoliyatini ikki xil tartibga solish amaliyoti taraqqiy topgan, ya'ni ular davlat va bozor munosabatlariga mos, yoki bozor orqali tartibga solish shakllari hisoblanadi. Moliya bozorini bozor orqali tartibga solish iqtisodiyotning qiymat va talab-taklif qonuniga asoslanadi. Moliya bozorida ushbu qonunlarning amal qilishi raqobat muhitida jahon iqtisodiyoti ehtiyojlariga mos ravishda xalqaro moliyaviy oqimlarni ta'minlab beradi. Iqtisodiy agentlar alohida moliyaviy vositalar narxining (kursi yoki foiz stavkasi) o'zgarishi, shakllanishi orqali ularni sotib oluvchilarning talablarini va ularga bo'lgan taklifni aniqlaydilar. Bunda, xalqaro moliya bozori o'zini-o'zi tartibga soluvchi tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Jahon iqtisodiyotida xalqaro moliya bozorining segmentlari tadrijiy ravishda muayyan bosqichlarda shakllangan. Mazkur bozor taraqqiyotining oxirgi bosqichida fond segmenti va xalqaro derivativlar bozorlari jadal rivojlangan. Zamonaviy xalqaro moliya bozorining rivojlanish tendentsiyalari quyidalarda namoyon bo'ladi:

1. Moliya bozori barcha sektorlarining jadal sur'atlarda rivojlanishi bilan birga kechayotgan baynalminallashuv va globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi;

2. Transmilliy kompaniyalar, banklar va global moliya muassasalari, shuningdek, alohida davlatlar va davlatlar guruhlarini o'rtasidagi xalqaro raqobatning kuchayishi;

3. Chegaralarni oshib o'tadigan moliyaviy oqimlarning yuqori sur'atlarda harakatlanishi va moliya bozorining tuzilmaviy sektorlari o'rtasidagi aloqadorlikning oshishi;

4. Axborot tizimlari va elektron aloqa vositalarining jadal sur'atlarda rivojlanishi;

5. Bozorni bevosita tartibga solishning susaytirilishi;

6. Moliya bozori ishtirokchilari faoliyatining an'anaviy sohalari o'zgarishi (universal banklar fond sektorida anderrayter, tashkillashtiruvchi va treyderlarga aylanmoqda; investitsiya banklari sindikatlashgan kreditlarni tashkillashtirmoqda, shuningdek, loyihalarni moliyalash bilan shug'ullanmoqda; tijorat banklari, o'z navbatida, investitsiya banklarining an'anaviy faoliyatlariga aralashmoqda va h.k.);

7. Moliya bozori ishtirokchilarining ixtiyoriy qo'shilishi yoki yirik ishtirokchilar tomonidan o'z tarkibiga olinishi jarayonlari kuchaymoqda, bu esa, o'z navbatida, moliya bozorining barcha sektorlarida operatsiyalarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan universal moliyaviy xoldinglarning yuza kelishiga sabab bo'lmoqda;

8. Moliya bozoridagi operatsiyalar riskini kuchayishiga sabab bo'luvchi derivativlar bilan bitimlar hajmi o'sish tendentsiyasiga ega;

9. AQSh dollari mavqeining tushishi va qadrsizlanishi, bu, o'z navbatida, xalqaro moliya bozoridagi muvozanatning buzilishiga, zamonaviy moliya bozorining inqirozdan keyingi rivojlanishiga shart-sharoitlar yaratishga xizmat qilishi mumkin.

Moliya tizimi barqarorligini ta'minlash iqtisodiyotni modernizatsiyalash, ishlab chiqarishda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarida zamonaviy texnika-texnologiyalarni joriy qilish va shu asosda raqobatbardoshlikka erishish, jahon bozorlaridan mustahkam o'rin egallash, mamlakatimizning eksport salohiyatini oshirish kabi vazifalarni amalga oshirish bilan bevosita bog'liq. Mazkur

masalalarni ijobiy hal qilishda mamlakatning xalqaro moliya munosabatlaridagi ishtiroki muhim o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Law of the Republic of Uzbekistan dated December 25, 2019 "On investments and investment activities". <http://www.lex.uz> (system of normative legal acts).
2. Markaziy-bank-Statistik-byulleteni-2023-yil-Noyabr.pdf (cbu.uz).
3. Рынок МФО в мире: зарубежный опыт и перспективы развития | РБК Компании (rbc.ru)
4. Shavkat Bayramovich Babaev, Aybek Nazarbaevich Abdullaev, Mirza Qilichbayevich Sabirov, & Inomjon To‘raevich Jumaniyazov. (2024). SOME ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF BANKING INNOVATIONS IN THE COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN. Academia Repository, 5(03), 31–37.
5. Shavkat Bayramovich Babaev, Aybek Nazarbaevich Abdullaev, Mirza Qilichbayevich Sabirov, Inomjon To‘raevich Jumaniyazov, & Inomjon To‘raevich Jumaniyazov. (2024). CONCEPTUAL REFLECTION OF THE CHANGING ROLE OF THE STATE EXPORT POLICY IN THE DEVELOPMENT STRATEGY OF THE NEW UZBEKISTAN. European Scholar Journal, 5(3), 5-8.
6. Jumaniyazov Inomjon To‘raevich, Abdullaev Aybek Nazarbaevich, Sabirov Mirza Qilichbayevich, & Shavkat Bayramovich Babaev. (2024). Importance of social principles of sovereign wealth funds. Global Scientific Review, 26, 46–54.
7. Jumaniyazov Inomjon To‘rayevich. (2024). ESG IN SOVEREIGN WEALTH FUND INVESTMENTS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(2), 117–124.
8. ZM Shaikh, S Ramadass, B Prakash, JI Turayevich Data-Driven Decision Making in Stock Portfolio Management: LSTM and Monte Carlo Simulation in Action- Fluctuation and Noise Letters, 2023
9. Jumaniyazov I. T. The significance of Uzbekistan reconstruction and development fund’s financial capital on economic growth of Uzbekistan //International Journal of Economics, Commerce and Management United Kingdom ISSN. – T. 2348. – C. 0386.